

УДК 30.93

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ 20-30-х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Ігор Вдовичин

*Львівська комерційна академія
Юридичний факультет, кафедра теорії держава і права
вул. І.Франка, 68, 79011, м. Львів,
e-mail: vdovychyn.i@gmail.com*

Проаналізовано націоналістичний, консервативний, націонал-демократичний, соціалістичний (лівий) напрями української політичної думки 20-30 рр. ХХ ст. В рамках цих напрямів розглянуто такі поняття як свобода, плюралізм, особа, індивідуальність. З'ясовано питання семантики термінів «націоналізм» та «інтегральний націоналізм». Проаналізовано основні стереотипи, поширені в літературі про українську політичну думку 20-30-х років ХХ століття, а також запропоновано можливі шляхи нової інтерпретації доктрин основних ідеологічних напрямів.

Ключові слова: українська політична думка, націоналізм, консерватизм, свобода, особа.

Більшість дослідників виокремлюють такі напрями тогочасної політичної думки – націоналістичний, консервативний, націонал-демократичний, соціалістичний (лівий) [7; 9; 17; 18]. Певні розбіжності в класифікації спостерігаються вже в самому середовищі цих ідеологічних напрямів. Радянське суспільствознавство загалом визнавало такий поділ при певному ідеологічному забарвленні [19, с. 43-44].

Найдискусійнішою залишається проблема відношення до тогочасного націоналістичного напрямку. Його роль була настільки вагома, що радянська суспільно-політична думка увесь спектр опозиційних до неї політичних думок окреслювала як «націоналістичні», хоча усвідомлювала існування ідеологічних відмінностей між ними. Для об'єктивного аналізу передусім необхідно з'ясувати питання семантики терміна «націоналізм». В Оксфордському політичному словнику під націоналізмом розуміється «перетворення відданості своїй нації у тверді принципи та програми... Загальною рисою універсальних принципів націоналізму є утвердження пріоритету національної ідентичності над вимогами класу, релігії та людства загалом» [5, с.432-433].

І. Лисяк-Рудницький пропонує вживати стосовно українського організованого націоналізму термін «інтегральний націоналізм» [9, Т. 2, с. 76]. Такої ж точки зору дотримується і О. Зайцев: «щоб уникнути термінологічної плутанини, на означення цієї форми націоналізму я вживатиму термін «інтегральний націоналізм», запозичений українськими дослідниками з англо-американської історіографії» [4, с.103]. У свою чергу, Я. Дашкевич застерігає: «Наступний метод — це фальшиве інтерпретування текстів, деколи з міною, що не розуміють їхнього справжнього змісту. Тому підсовують власне неграмотне або

замовне розуміння. Яскравим прикладом цього стало перекручення терміну «чинний націоналізм», тобто «активний», «дійовий» на «інтегральний» («всюди проникаючий», «єдинодопустимий» — семантика даного прикметника в цьому конкретному випадку не є ясна, що й використовують автори, які ним хизуються, ще й через його нібито високонаукове, бо чужоземне звучання). Дехто знайшов у Д. Донцова ще й «тоталітарну спрямованість» і подає це як велике відкриття. Відкриття, без сумніву, бо й сам Донцов не знав про таку спрямованість своїх поглядів» [2, с.8].

Проте доречнішим видається інший підхід: «Націоналізм (від лат. nation – народ) – теорія і практика етнічних і соціально-політ. відносин у сус-ві, які ґрунтуються на самоідентифікації нації у розв'язанні політ., держ., екон., соціокультурних проблем сусп. розвитку і які реалізуються у різноманітних формах діяльності, зумовлених рівнем рівнем соціально-екон., політ. і духовно-культурного розвитку країни, традиціями, станом сусп. психології та специфікою довколишнього соціосередовища» [15, с.384]. Цілком обґрунтованою була позиція націоналістичного напрямку, спрямована на забезпечення духовно-культурної ідентичності. «Він же (ритуал – І. В.) є «інструментом» постійного підтримування цього буття, світотворчою акцією, без якої світ людини зникне, без якої згасають очі людські, без якої закрито шлях до трансценденції» [11, с.189].

Критики радикального напрямку в українському національно-визвольному русі не звертали уваги на чіткі заяви Д. Донцова стосовно зловживання «прогресивною» термінологією. «Фразою є для нас розмова про «реакцію», бо коли обстоювання нашим селянством своїх етичних, родинних і соціальних ідеалів проти руйнуючої моралі комунізму, є реакціонерство, то з гордістю повинні ми носити це ім'я» [13, с.2].

Розповсюджений закид стосовно організованого націоналістичного руху – його ксенофобія, національна обмеженість і тому подібні непривабливі риси. Ця міфологема не має під собою жодних підстав. Радше навпаки – свідомий, нехай і доброзичливий, критицизм щодо українців. Немає жодного приписування їм надзвичайних чеснот, а критика тих рис характеру, які не дозволяють здійснювати свободу, не дають бути людиною, власне людині притаманна здатність керувати своєю долею, визначати мету і діяти, спираючись на самоусвідомлену волю. Саме таких рис бракує українцям. «Чи Вам не впало в око, що всюди там, де бачимо в нас незвичні для нашої національної вдачі явища, отже – скорість рухів і думання, політичну активність, активний спротив, революційні чини, агресивність – там майже з правила потрапите в проводі на – расово нечистих українців, кровних мішанців із іншими расами, а то й зовсім чужої крові» [10, с.125]. В. Мартинець наводить приклади: Б. Хмельницький, М. Драгоманов, Л. Українка, І. Франко, В. Липинський, Д. Донцов, ... в т. ч. і в проводі ОУН [10, с.127-130]. Отже, жодних підстав для обвинувачень у ксенофобії чи расизмі немає, радше є критика пасивності українського народу. Тому необґрунтованими є такі закиди: «Буржуазний націоналізм увібрав в себе, зокрема, ксенофобію, тобто почуття племінної та расової упередженості до людей іншої раси» [19, с. 40].

На принциповій важливості внутрішнього усамостійнення для європейської людини наголошує український дослідник В. Денисенко: «Ця особистість не має обов'язків окрім тих, які сама пропонує та якими координує власні дії. Рівність її з іншими особами втримується лише на нерівності, єдиною

формою існування якої є визнання та повага унікальності іншого. Така система рівності відтворює себе лише в єдиному виді діяльності – спілкуванні. І ніякі норми, ні авторитети, ні інституції над таким спілкуванням не владні – воно настільки ж унікальне та індивідуальне, як і самі особи» [3, с. 16]. Відтак основне завдання українського націоналізму полягало в наданні якомога виразнішої індивідуальності як спільноті, так і особі, оскільки лише в такому разі можлива наповненість внутрішнього і зовнішнього життя. «Завдяки знаходженню сенсу власного буття особистість вивільняє свій суб'єктивний потенціал і може виступати повноцінним творцем свого життя» [14, с. 77].

Беззаперечний захисник ліберальної моделі К. Поппер так само наголошував на небезпеці чіплення за слова, терміни. На його думку, жодної «науковості» чи «об'єктивності» в гонитві за максимальною точністю немає. «У науці ми дбаємо про те, щоб твердження, які ми висловлюємо, по суті, *не залежали* від значення наших термінів. Навіть там, де терміни визначені, ми не прагнемо виводити яку-небудь інформацію з визначення чи вибудовувати на ньому докази. Через те наші терміни майже не завдають нам клопоту. Ми не переобтяжуємо їх. Намагаємося прив'язати до них якнайменше ваги. Не сприймаємо їх «значення» надто серйозно. Ми завжди усвідомлюємо, що наші терміни трохи розпливчасті (оскільки ми навчилися застосовувати їх лише на практиці), й досягаємо точності не шляхом розвіювання півмороку їхньої розпливчастості, а скоріше дотримуючись його, старанно вибудовуючи наші фрази так, щоб можливі відтінки значення наших термінів не мали ваги. У такий спосіб ми уникаємо суперечки про слова» [16, Т.2. с.26]. Відсутня «науковість» і в посиланнях на ті чи інші цитати, вирвані з конкретно-історичного та змістовного контексту.

Усі ці довгі цитати наводять на невтішні висновки. Впродовж років незалежності інтелектуального стрибка не відбулося, спостерігається певний анти-поступ, який викликаний розповсюдженням нігілізму (надто в колах, які претендують на інтелектуальну вищість). «Нігілізм — це заперечення особливого гатунку, він відкидає наявні цінності, не визначаючи натомість ніяких інших, із чого він постає? Зі злості, ненависті, відчаю, розчарування, покори, байдужості, нудьги. Це позиція того, хто відкидає все суще, хоча водночас неспроможен бодай припустити, ніби щось може змінитися на краще, — й тому неминуче приходить до знищення або самознищення» [6, с. 9.]. Страх окреслити власну позицію неминуче робить інтелектуальні зусилля безплідними.

Українська дослідниця А. Носова зазначає, що для сучасного, нового стилю «наукового» мислення характерним є зростання популярності герменевтики, феноменології, екзистенціалізму, психоаналізу, що зумовлено прагненням вийти за рамки абсолютизації раціональних методів пояснення світу, які не дають адекватного уявлення навіть щодо природничих знань. Відбувається їх доповнення гуманістичними концепціями із притаманною їм принциповою нечіткістю й описовістю, застосуванням культурних вимірів історичного і суспільного процесів [14, с.4].

Для гуманітарного знання головним є інтерес, передусім до людської індивідуальності. Його завдання - зрозуміти причини появи конкретного розмаїття, яке є системною основою людського буття.

Не менше стереотипів заважають об'єктивному аналізу української політичної думки консервативного спрямування. У «Політичному енциклопедичному словнику» зазначено: «Консерватизм – політ. ідеологія і практика сусп.-політ. життя, що орієнтуються на збереження і підтримку існуючих форм соціальної структури, традицій, цінностей і морально правових засад» [15, с.271]. Український консерватизм не повністю підпадає під такі ознаки. Він орієнтував на зміни – соціально-політичні, ідеологічні, ціннісні. Без радикальних змін в усіх сферах тогочасного життя українського суспільства його ідеї не могли бути реалізовані. Найбільш революційною, радикальною була ідея незалежності, яка повинна була спричинити глобальні зрушення в усіх інших сферах життя суспільства. Здобуття незалежності, на думку представників українського консерватизму, вимагало глибоких змін суспільної свідомості, системи управління, системи господарювання. Суспільство закликали не до консервації, а до змін, і передусім до зміни пасивного сприйняття дійсності на активну, свідому діяльність, перетворення із об'єкта в суб'єкт. Розглядаючи українську спільноту як цілісність, консерватизм насамперед наголошував на усвідомленому праві на свободу людини, на закріпленні за особою прав політичних, економічних, особистих. Українська консервативна концепція не просто державотворча чи модернізаційна, а найголовніше – цивілізаційно-формуюча.

Стосовно українського консерватизму можна погодитись з твердженням І. Лисяка-Рудницького: «Однією з несподіванок у недавній історії України був раптовий розквіт консервативної думки у міжвоєнний період. Такий розвиток проходив на західноукраїнських землях поза межами СРСР і серед української діаспори в Західній Європі та Північній Америці» [9, Т. с.72]. На його думку, такий інтелектуальний прорив українського консерватизму значною мірою зумовлений впливом В'ячеслава Липинського (1882-1931).

В. Липинський наголошував на визначальній ролі самодіяльності громадян у процесі забезпечення функціональності суспільства. Він не визнавав погляду, в основі якого визнання патерналістського обов'язку держави. Держава лише в тому випадку життєздатна, якщо має за основу ініціативу особи.

«Тільки на місцях: по селах і волостях, тільки в продукуючих класах: в селянстві, в робітництві, в культурнім працюючій поміщицтві, в технічно творчій міщанстві — виробляється й найдуться організатори держави. Забезпечити цю природню й єдине раціональну людську селекцію якнайширшою децентралізацією й якнайбільшим збереженням чистоти класового принципу — ось велике завдання будучої Української Держави» [8, с.45].

В. Липинський був центральною постаттю серед видатних інтелектуалів, які заслуговують персональної згадки: історик Д. Дорошенко (1882-1951), С. Томашівський (1875-1930) та В. Кучабський (1895-1945).

Український консерватизм міжвоєнного періоду в багатьох виявах є ще недостатньо дослідженою політичною доктриною. Це передусім питання про погляди українського консерватизму на політичні й особисті права та свободи. Поширена хибна думка, що консервативний напрям обстоював насамперед збереження існуючих соціальних переваг задля пануючого стану чи навіть повернення до станового поділу, характерного для минулих століть.

Насправді погляди консерваторів були набагато глибшими, вони наголошували на поступові шляхом посилення вимог до еліти суспільства як стану,

що продукує інтелектуально-духовні цінності. В. Липинський окреслює ряд проблем – руйнівний характер більшовицького режиму, здатність демократії зберігати стійкість без опертя на духовні чинники, а відтак формувати нові соціальні й політичні відносини.

Захист свободи можливий лише за поєднання багатьох факторів, серед яких визначальними є функціонування певного інституційного механізму, що дає змогу втілювати індивідуальне прагнення до свободи, та наявність свідомих своїх прав і обов'язків громадян. Характеризуючи першу загрозу свободі, Арістотель так само окреслював цю проблему: «А ще демагоги, притягаючи до суду посадових осіб, наголошують на тому, нібито судити їх повинен народ (демос). Останній охоче вислуховує їхні пропозиції, через що роль державних інституцій зводиться нанівець» [1, с. 107]. Відтак декларативно максимально “вільний” громадянин в будь-який момент може виявитись беззахисним перед лицем емоційної стихії, нерідко вміло підігрітої. Свобода особи вимагає відповідальності. Вона можлива за умови, коли громадянин має інституційно закріплене, з певною процедурою, право на владні повноваження, і він ці права і свободи не бажає втратити, він прагне нести тягар відповідальності свободи. Спільнота, чий політичний механізм вже “інфікований” демократичними процедурами, повинна виходити з таких засад: «Нас створила природа, і створюючи, наділила владою змінювати світ, передбачати і планувати майбутнє. Ухвалювати далекосяжні рішення, за які ми несемо моральну відповідальність. Таки відповідальність, бо рішення потрапляють у світ природи тільки з нами» [16, Т.1. с.77]. У політичній сфері інший підхід заводиться у глухий кут, оскільки поза прийняттям індивідом рішень він не може існувати. Ті політичні доктрини, які прямо чи опосередковано заперечують свободу особи, неминуче призводять до деградації спільноти, що вимушено чи добровільно взяла їх собі як засадничі.

У країнах із західною політичною культурою плюралізм сприймають як річ самозрозумілу. Однак в українській думці наголошування В. Липинським на плюралізмі було радикальним нововведенням. Народники ХІХ ст. бачили українське суспільство моністичним, у дусі Руссо, не усвідомлюючи, що «наслідком рівноваги є співвідношення різного, інформаційний обмін між різностями (у фізичному світі він, нагадує, завжди такий, що водночас має форму силової, речовинно-енергетичної взаємодії), який результується в інформаційному збагаченні обох контрагентів взаємодії. А останнє, в свою чергу, через “вкарбованість” інформації в речовинно-енергетичні носії, матеріалізується як ускладнення структури того, що взаємодіє» [11, с.108].

Український консерватизм гостро критикував моністичні, редукціоністські ідеології, які визначали великі частини населення України як «класових ворогів» або ж «етнічно чужі елементи», тим самим узаконюючи неповноту нації, а відтак її постійну бездержавність. Тому він висунув концепцію територіального патріотизму, дотримуючись європейської традиції його розуміння.

Не менш складним є дослідження української політичної думки лівого спрямування, яка була представлена широким спектром політичних партій, в межах яких існували певні відмінності. Попри те домінуючими для них були стереотипи марксизму, які змушували їх підпорядковувати окрему особу ідеї майбутнього досконалого суспільства, перетворювати її у гвинтик механізму, керований ззовні, обмежували здатність до незаідеологізованого аналізу

буття: «Наші фашисти заключили в 1936 році пакт з ундовцями і клерикалами, щоб не зачіпати бундівської політики, а за те мати попертя від бундівських політиків. Ті фальшиві націоналісти (105%) разом з тим пропагують фашизм, виступаючи проти всякої демократичної думки і відбираючи таким чином свіжий воздух українському народові» [20, с. 37].

Основна полеміка спрямована на формування емоційно-негативного сприйняття українських політичних сил, що стоять на виразно державницьких позиціях і послідовно піддають критиці радянський тоталітаризм. Водночас жодних аргументів щодо помилковості позиції українських партій національно-визвольного характеру не запропоновано, а лише емоційні звинувачення, прикрашені епітетами.

Автор статті в часописі «Живе слово», офіційному органі УСРП, критикує спроби пропаганди культу М.Міхновського і робить виключно політично умотивоване твердження: «З того всього ясне, що наші фашисти неправдиво звать себе націоналістами, бо їх правдиве ім'я повинно бути фашисти. Зрештою вони в українській історії не можуть покликатись на ніяку традицію. Так як нинішній демократичний рух має своїх духовних попередників – Шевченка, Драгоманова, Івана Франка, Павлика, Грушевського. Наші фашисти в українській історії є без традиції, бо вони є плодом чужих рухів і чужих ідеологій» [12, с. 36]. Продовження тієї ж практики - приниження постатей, чия безкомпромісна позиція в питанні незалежності України очевидна. Ті постаті й політичні сили, як повставали проти масових репресій, ігнорувань прав і свобод, були оголошені фашистами. В Україні, через її бездержавний характер, соціальна боротьба перетворювалась у свою протилежність, що підтверджувало, хоча і занадто дорогою ціною, підпорядкованість соціальних вимог ширшим політичним проблемам, втілення яких набуває реальних обрисів і стає ефективним лише в умовах політичної незалежності.

Аналізуючи народно-демократичний, зорієнтований на ліберальні цінності напрям, виникає проблема недостатнього ідеологічного, теоретико-світоглядного забезпечення своєї позиції. Представник українського консерватизму С. Томашівський звернув на це увагу, розглядаючи програмні засади УНДО. Він критично оцінював як практичну діяльність УНДО, так і її практичні зусилля, завважуючи: «Отже, нас не дивує, що брошура (Ш. Народний з'їзд Українського Народно Демократичного Об'єднання 24-25 грудня 1928. – *І.В.*) густо посипана такими само похвальними солодощами, яких поза Італією, ні одна партія в Європі не вживає: приміром, що “УНДП, найбільша українська партія на всіх українських землях під Польщею ... не тільки національна, але й незалежна, соборна і загальнонародна... інтереси всіх клас і станів пічинює найвищому ідеалові нації ... всі класові чи станові суперечності розв'язує демократичним способом і зі становища доцільності тієї розв'язки для реалізації найвищого національного ідеалу» [21, с.13]. Томашівський звертає увагу на застосування загальних фраз, формально “прогресивних”, а при ближчому розгляді банальних і навіть небезпечних для самореалізації свободи особи, оскільки вони можуть створити передумови для маніпуляцій свідомістю суспільства. “Зокрема, що можна сказати про таке впевнювання: “всі класові чи станові суперечності (партія) розв'язує демократичним способом”? Хіба те, що в нього можна вложити все до вподоби: і “граб награвлене” і “бий інтелегентів”, і вибір, приміром, єпископів на вічу в салі Лисенка, і багато інших “демократичних ідеалів”» [22, с. 20].

Отже, значна частина досліджень тогочасної політичної думки засновувалась на шаблонах і упередженнях, а не на вивченні текстів та історико-політичного контексту епохи, а тому потребує сучасного осмислення.

Список використаної літератури:

1. *Арістотель*. Політика / Арістотель ; пер. з давньогр. та передм. О. Кислюча. – К. : Основи, 2000. – 239 с.
2. *Дашкевич Я.* Передмова / Дашкевич Я. // Донцов Д. Твори. Т. 1. Геополітичні та ідеологічні праці / Донцов Д. – Львів : Кальварія, 2001. – С. 6–17.
3. *Денисенко В.* Проблеми раціоналізму та ірраціоналізму в політичних теоріях Нового часу європейської історії / Денисенко В. – Львів : ПАІС, 1997. – 274 с.
4. *Зайцев О.* Український націоналізм і фашизм (1920-30-ті роки) / Зайцев О. // Українські варіанти. – 1998. – №1. – С. 102–109.
5. *Короткий оксфордський політичний словник* / пер. з англ. ; за ред. І. Макліна, А. Макмілана. – К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2005. – 789 с.
6. *Краус В.* Нігілізм сьогодні, або терплячість світової історії / Краус В. – К. : Основи, 1994. – 24 с.
7. *Кухта Б.* З історії української політичної думки : [Текст лекцій: навчальний посібник] / Кухта Б.Л. – К. : Генеза, 1994. – 368с.
8. *Липинський В.* Листи до братів-хліборобів / Липинський В. – Відень, 1926. – 540 с.
9. *Лисяк-Рудницький І.* Історичні есе / Лисяк-Рудницький І. – К. : Основи, 1994. – Т. 1. – 531с. ; Т. 2 – 571с.
10. *Мартинець В.* За зуби й пазурі нації / Мартинець В. – Париж : Видання «Українського слова», 1937. – 144 с.
11. *Метельова Т.* Людина в історії : пошук системних закономірностей / Метельова Т.О. – К. : Укр. книга, 2002. – 447 с.
12. *М.С.* Як творять фальшиві легенди / М.С // Живе слово.– 1939.– Ч.2. – С.36 – 46.
13. *Наші цілі* // Заграва. – 1923. – Ч. 1. – С. 2–3.
14. *Носова А.* Людина у цивілізації : Захід і Схід / Носова А. – К. : Візант, 1998. – 96 с.
15. *Політологічний енциклопедичний словник* / Упоряд. В. П. Горбатенко ; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : Генеза, 2004. – 736 с.
16. *Поппер К.* Відкрите суспільство та його вороги / Поппер К. – К. : Основи, 1994. – Т.1 – 44с. ; Т.2. – 494 с.
17. *Потульніцький В.* Історія української політології (Концепції державності в українській зарубіжній істотко-політичній науці) / Потульніцький В.А. – К. : Либідь, 1992. – 232с.
18. *Потульніцький В.* Теорія української політології : Курс лекцій / Потульніцький В.А. – К. : Либідь, 1993. – 192с.
19. *Римаренко Ю.* Буржуазний націоналізм та його «теорія» нації / Римаренко Ю.І. – К. : Наукова думка, 1974. – 384с.
20. *Стахів М.* Демократія, соціалізм та національна справа / Стахів М. – Львів, 1936. – 88 с.

21. *Томашівський С.* Наша чільна партія у власному зеркалі / Томашівський С. – Львів, 1929. – 64с.
22. *Хазратова Н.* Психологія відносин особистості й держави : Монографія / Хазратова Н.В. – Луцьк : ПБВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. – 276 с.

*Стаття: надійшла до редколегії 20 травня 2009
прийнята до друку 24 травня 2009*

FEATURES OF RESEARCH OF THE UKRAINIAN POLITICAL IDEA OF 20-30 Y. OF THE XX CENTURY

Igor Vdovychyn

*Lviv Commercial Academy
Faculty of Law, Department of theory of law
Ivan Franko st., 68, 79011, Lviv, Ukraine
e-mail: vdovychyn.i@gmail.com*

The nationalistic, conservative, national-democratic, socialist (left) directions of the Ukrainian political idea 20-30 years XX c. was analysed. Within the framework of these directions such concepts as a freedom, a pluralism, a person, an individuality were considered. The question of semantics of terms «nationalism» and «integral nationalism» was found out. The attention focused on basic stereotypes widespread during consideration of the Ukrainian political idea and possible ways of the new interpretation of the doctrine of basic ideological directions were offered.

Key words: the Ukrainian political idea, the nationalism, the conservatism, the freedom, the person.

ОСОБЕННОСТИ ИССЛЕДОВАНИЯ УКРАИНСКОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ МЫСЛИ 20-30 гг. XX ВЕКА

Игорь Вдовычин

*Львовская коммерческая академия
Юридический факультет, кафедра теории государства и права
ул. И.Франко, 68, 79011, г. Львов, Украина
e-mail: vdovychyn.i@gmail.com*

Проанализированы националистическое, консервативное, национал-демократическое, социалистическое (левое) направления украинской политической мысли 20-30 гг. XX ст. В рамках этих направлений рассмотрены такие понятия как свобода, плюрализм, особа, индивидуальность и т. п. Выяснен вопрос семантики терминов «национализм» и «интегральный национализм». Проанализированы основные стереотипы, распространенные в литературе относительно украинской политической мысли 20-30-х годов XX века, а также предложены возможные пути новой интерпретации доктрин основных идеологических направлений.

Ключевые слова: украинская политическая мысль, национализм, консерватизм, свобода, личность.